

SESAM -REGIONALT KOMPETANSESENTER FOR ELDREMEDISIN OG SAMHANDLING

Ellen J. Svendsbø
SESAM konferansen
Samhandling for eldres helse
8.juni,2017

Høgskulen
på Vestlandet

Karolinska
Institutet

Stavanger University Hospital
Stavanger Hospital Trust

Pårørende til personer med ulik type demens

Stipendiat – høgskolelektor - Sykepleier
SESAM/HVL

PhD-stipendiat ved Karolinska Institutet, Stockholm
Ellen J. Svendsbø

Veiledere

- Hovedveileder
  - Dag Årslund, Professor, Forskningsleder SESAM, Stavanger
- Biveileder
  - Ingelin Testad, PostDoc, senterleder SESAM, Stavanger
  - Arvid Rongve, PostDoc, Seksjons overlege HelseFonna, Haugesund
  - Anne Corbett, Dr. Senior Lecturer in Dementia Research, University of Exeter, Storbritannia
  - Ewa Stenwall, Med. Dr. NVS, KI, Stockholm

PhD studien; Problemstilling

- Hva opplever pårørende til personer med demens?
  - Finnes det ulikheter mellom diagnosegruppene i opplevd pårørende stress? (opplevd stress nivå, prediktorer)
  - Hva oppleves for pårørende i den situasjonen de er i?
    - Hva savner pårørende og hva oppleves som styrkende?

Kjennetegn

Alzheimers sykdom

- Hukommelsessvikt
- Problemer med ord
- Initiativløshet og interesseløshet
- Endring i væremåte, ta avgjørelser
- Utføre personlig hygiene/praktiske gjøremål
- Holde oversikt over økonomi, medisiner, tid og sted
- Vite forskjell på fantasi, hallusinasjoner og virkelighet
- Redusert forståelse og evne til å uttrykke seg,

Lewy body demens

- Stivhet i armer og bein
- Treghet i bevegelsene
- Synshallusinasjoner og vrangforestillinger
- Hukommelsessvikt
- Svikt i planlegging, koordinering, regulere, iverksette og gjennomføre sammensatte handlinger
- Fluktuasjoner (bevissthet og oppmerksomhet)
- REM søvn forstyrrelser
- Falltendens

- Hvem er pårørende?

- *Hvem som er pasientens pårørende er det pasienten selv som peker ut*
(Bøckmann og Kjellebold, 2010)

- 70.000 – 300.000

- Pasientrettighetslovens § 1-3, bokstav b:

*«den pasienten oppgir som pårørende og **nærmeste** pårørende. Dersom pasienten er ute av stand til å oppgi pårørende, skal nærmeste pårørende være den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten.*

Demensplan 2020 – et mer demensvennlig samfunn

- Både personer med demens og deres pårørende skal være **involvert og ha innflytelse** på beslutninger og utforming av tjenestetilbud fra det offentlige
- Forslag til ny pliktbestemmelse i helse- og omsorgstjenesteloven som **pålegger kommunene å tilby nødvendig pårørendestøtte** (vekt på kveldsavlastning, handlemuligheter osv.)
- Utvikle **verktøy** for å involvere personer med demens og deres pårørende i utvikling og utføring av tjenestene
- Utvikle **kvalitetsindikatorer** for pleie- og omsorgssektoren basert på bruker og pårørendeerfaringer
- Etablere en **nasjonal bruker og pårørendeundersøkelse**

Hvilke tiltak finnes i dag?

- Generell informasjon
  - Bøker, brosjyrer, filmer
  - Demenslinjer (telefon)
- Undervisning om demens
  - pårørendeskoler
- Støttesamtaler individuelt eller i gruppe
- Hjemmesykepleie via person med demens
  - Informasjon om sykdom, mestringsstrategier, råd og tips
- Avlastning; støttekontakt, dagsenter, sykehjemsplass
- Praktisk hjelp; hjemmehjelp, vaktmestertjenester.

Hva viser tidligere studier?

- Fysisk helse
- Psykisk helse
- Økonomiske utfordringer
- Sosiale utfordringer
- Økt risiko for tidlig innleggelse i sykehjem
- «Hidden victims»
- Antall timer med assistert hjelp, forhandlingsprosess med helsevesenet
- Viktige pårørende
  - Funksjon
  - Potensielle nye pasienter

(Burns et al, 2000, George & Gwyther, 1986, Gonzales-Salvador et al., 1999, Leinonen et al, 2001, Alzheimers association, 2011, Mohamed et al, 2010, Bullock et al, 2004, Zarit et al, 1985)

Hva påvirker omsorgen?

- Alder (pasient og pårørende)
- Kjønn (kvinne-høyere belastningsscore, selv om det utjevner seg dersom en ser på depresjoner over lengre tid som pårørende)
- Slektskap ektefelle-barn
- Tidligere forhold/emosjonelt
- Mestringsstrategier, ha tro på
- Egen kognitiv og mental tilstand

Hva påvirker omsorgen?

- Kunnskap
- Konflikt mellom pårørende
- Sosial støtte, alene og sammen (fritidsaktiviteter)
- Økonomi
- **Psykiatriske symptomer**
- **Praktisk hjelp**
- **Forstyrrende adferd, samt hyppighet av denne**

(Mausbach et al, 2009 & 2007, Romero-Moreno et al., 2011, Haley et al. 1987, Schulz and Williamson, 1991)

Forskjeller mellom pårørende til personer med Lewy body demens og Alzheimers sykdom, lite forskning, men:

- pårørende til personer med **DLB** har:
  - Høyere forekomst av depresjon
  - Høyere pårørende stress belastning (psykiatriske symptom og adferds endringer)
  - Kortere tid til innleggelse i sykehjem
  - Kortere levetidenn pårørende til personer med **AD**.

(Oesterhus et al., 2014, Rongve et al., 2014, Stubendorff, Hansson, Minthon, & Londos, 2011, Berger et al., 2005, Pinguart & Sørensen, 2011)

DemVest studien

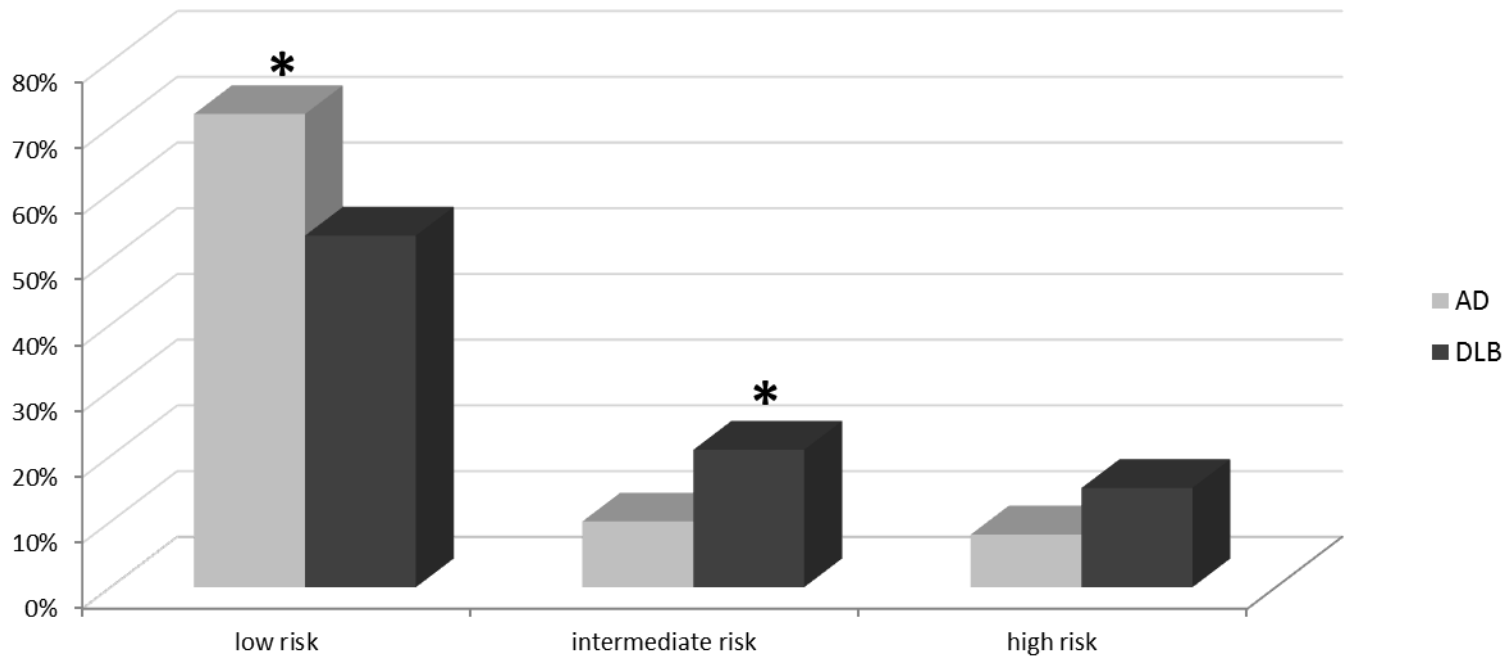
- 303 pasienter (23 kontroller)– 268 pårørende
- Tilleggsdata fra HUKLI (35 personer med DLB)
  - Skjema som;
    - RSS- pårørende belastning
  - Neuropsykiatriske Symptom; 12 psykisk- og adferdssymptom som vrangforestillinger, hallusinasjoner, aggresjon, depresjon, angst, oppstemthet, apati, manglende hemninger, irritabilitet, gjentatte handlinger, søvn, appetitt.
  - RDRS-2: aktiviteter i dagliglivet, hva personen med demens utfører, og ikke bare hva han/hun er i stand til.

Resultat baseline

	AD	DLB	p-value
Alder	75.5	74.1	0.170
Kjønn pas, dame	73%	47.7%	0.001
ektefelle/barn (%)	50/50	61.6/38.4	0.139
RSS total (0-60)	15.0	19.9	0.005
NPI intensity (0-36)	6.1	9.1	<0.0005
RDRS-2	-0.3	0.2	0.008

Mulig risiko for å utvikle psykisk lidelse hos pårørende til DLB and AD, ved første møte:

*=significant difference between groups; low risk $p=0.007$, intermediate risk $p=0.030$, high risk $p=0.097$, AD=Alzheimer dementia, DLB=Dementia with Lewy Bodies

Ordinær oppfølging $RSS \leq 23$, observeres $RSS > 23 \leq 30$, henvist utredning og mulig behandling $RSS > 30$

Oppfølgings artikkel

- Oppfølgingsdata fra DemVest, er det fremdeles skille mellom diagnosene?
  - 1, 2 og 3 år etter første møte
- Hvordan går det med pårørende (belastning) når årene går?
  - innleggelse i sykehjem, utvikling av sykdom

Kvalitativ del

- Utvalg; poliklinikker, pårørende grupper
- Fokusgruppeintervju
- Semistrukturert intervjuguide
  - Åpne spørsmål; hva opplever du i forhold til...
  - Snakker med hverandre

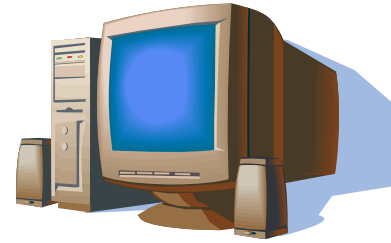

Empiri til kvalitativ del, før intervjuer:

- Dele inn omsorg etter diagnose
- Gi personsentrert omsorg!
- Gi informasjon og skape nettverk for diagnose, ikke syndrom
- Gi støtte til pårørende og person med demens sammen og hver for seg
- Forløps støtte, et behov?
- Ettersamtaler?

Analyse

- Gi innsikt i pårørende sin situasjon
- Stegvis innholdsanalyse
- Grunnlag for lignende studier, gi forklaringer

Foreløpige funn fra kvalitativ studie

Etiske utfordringer

- Nytte for hvem?
- Anonymisering (nøkkel, låsbart skap/kontor)
- Hvilke prosesser/følelser kan settes i gang, og hvilke tiltak kan det bli behov for (ivaretagelse)
- Ivareta både pårørende og person med demens
- REK godkjent før start

Fremtiden

- Hvem er pårørende?
- Hvor bor pårørende?
- Hvilke krav har vi?
- Hvilke økonomiske rammer har vi?
- Hvem er profesjonelle «pårørende»?
- Kan vi se bakover i tid for å se fremover?
- Finnes diagnoser?
- Hvordan har resten av verden det?

Oppsummering

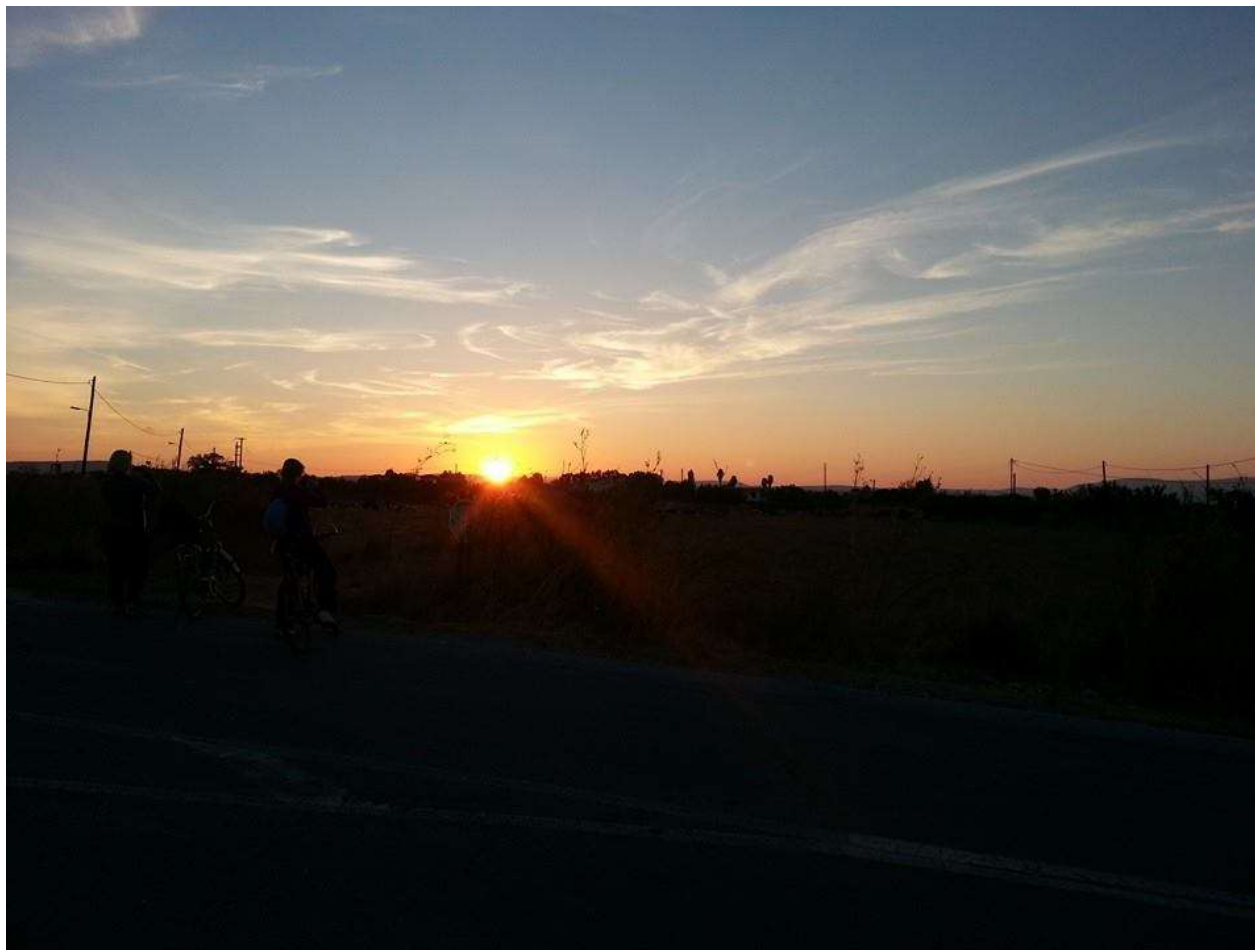
- Personsentrert omsorg, også til pårørende
- Informasjon ikke bare ved start, men også gjennom hele sykdomsforløpet
- Helsepersonell må innvie pårørende i sykehjemmets rutiner og normer
- Økonomisk rådgivning tidlig
- Være klar over forskjeller mellom demens diagnoser og forklare pårørende og holde helsepersonell oppdatert
- Legge til rette for kontakt mellom andre pårørende, gjerne med samme diagnose, alder, yrkesstatus osv.
- «Post-samtale»

References:

- Bastawrous, M. (2013). Caregiver burden-A critical discussion (Vol. 50, pp. 431-441).
- Berger, G., Bernhardt, T., Weimer, E., Peters, J., Kratzsch, T., & Frolich, L. (2005). Longitudinal study on the relationship between symptomatology of dementia and levels of subjective burden and depression among family caregivers in memory clinic patients. *Journal of geriatric psychiatry and neurology*, 18(3), 119-128.
- Bostrøm, F., Jonsson, L., Minthorn, L., & ELondos. (2007). *Patients with dementia with Lewy bodies have more impaired quality of life than patients with Alzheimer's disease*. Paper presented at the Ad/PD 2007 Salzburg, Austria, March 14-18. 2007., Salzburg, Austria.
- Brodaty, H., Connors, M. H., Xu, J., Woodward, M., Ames, D., & Group, P. S. (2015). The course of neuropsychiatric symptoms in dementia: a 3-year longitudinal study. *Journal of the American Medical Directors Association*, 16(5), 380-387.
- Cerejeira, J., Lagarto, L., & Mukaetova-Ladinska, E. (2012). Behavioral and Psychological Symptoms of Dementia. *Frontiers in Neurology*, 3. doi: 10.3389/fneur.2012.00073
- Chappell, N. L., & Reid, R. C. (2002). Burden and well-being among caregivers: examining the distinction. *The Gerontologist*, 42(6), 772-780.
- Chappell, N. L., & Smith, A. (2014). Spouse and Adult Child Differences in Caregiving Burden. *Canadian Journal on Aging / La Revue canadienne du vieillissement*, 33(4), 462-472.
- Copeland, J., Kelleher, M., Kellett, J., Gourlay, A., Gurland, B., Fleiss, J., & Sharpe, L. (1976). A semi-structured clinical interview for the assessment of diagnosis and mental state in the elderly: the Geriatric Mental State Schedule: I. Development and reliability. *Psychological medicine*, 6(03), 439-449.
- Fauth, E., & Gibbons, A. (2014). Which behavioral and psychological symptoms of dementia are the most problematic? Variability by prevalence, intensity, distress ratings, and associations with caregiver depressive symptoms. *International journal of geriatric psychiatry*, 29(3), 263-271.
- Galvin, J. E. (2015). IMPROVING THE CLINICAL DETECTION OF LEWY BODY DEMENTIA WITH THE LEWY BODY COMPOSITE RISK SCORE. *Alzheimers Dement (Amst)*, 1(3), 316-324. doi: 10.1016/j.dadm.2015.05.004
- Galvin, J. E., Duda, J. E., Kaufer, D. I., Lippa, C. F., Taylor, A., & Zarit, S. H. (2010). LEWY BODY DEMENTIA: CAREGIVER BURDEN AND UNMET NEEDS. *Alzheimer disease and associated disorders*, 24(2), 177-181. doi: 10.1097/WAD.0b013e3181c72b5d
- Joling, K. J., van Hout, H. P. J., Schellevis, F. G., van Der Horst, H. E., Scheltens, P., Knol, D. L., & van Marwijk, H. W. J. (2010). Incidence of depression and anxiety in the spouses of patients with dementia: a naturalistic cohort study of recorded morbidity with a 6-year follow-up. *The American journal of geriatric psychiatry : official journal of the American Association for Geriatric Psychiatry*, 18(2), 146. doi: 10.1097/JGP.0b013e3181bf9f0f
- Kim, W., Lee, T. H., Shin, J., & Park, E. C. (2016). Depressive symptoms in spouse caregivers of dementia patients: A longitudinal study in South Korea. *Geriatrics & Gerontology International*. doi: 10.1111/ggi.12820
- Lee, D. R., McKeith, I., Mosimann, U., Ghosh-Nodyal, A., & Thomas, A. J. (2013). Examining carer stress in dementia: the role of subtype diagnosis and neuropsychiatric symptoms. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 28(2), 135-141. doi: 10.1002/gps.3799
- Leggett, A. N., Zarit, S., Taylor, A., & Galvin, J. E. (2011). Stress and Burden Among Caregivers of Patients with Lewy Body Dementia. *The Gerontologist*, 51(1), 76-85. doi: 10.1093/geront/gnq055
- Liu, S., Jin, Y., Shi, Z., Huo, Y. R., Guan, Y., Liu, M., . . . Ji, Y. (2016). The effects of behavioral and psychological symptoms on caregiver burden in frontotemporal dementia, Lewy body dementia, and Alzheimer's disease: clinical experience in China. *Aging Ment Health*, 1-7. doi: 10.1080/13607863.2016.1146871
- Lowery, K., Mynt, P., Aisbett, J., Dixon, T., O'Brien, J., & Ballard, C. (2000). Depression in the carers of dementia sufferers: a comparison of the carers of patients suffering from dementia with Lewy bodies and the carers of patients with Alzheimer's disease. *J Affect Disord*, 59(1), 61-65.
- Mohamed, S., Rosenbeck, R., Lyketos, C., & Schneider, L. (2010). Caregiver Burden in Alzheimer Disease: Cross-Sectional and Longitudinal Patient Correlates. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 18(10), 917-927.
- Montgomery, S. A., & Asberg, M. (1979). A new depression scale designed to be sensitive to change. *Br J Psychiatry*, 134, 382-389.
- Nicholson, K. A. (2009). Carers' narratives: finding dementia with Lewy bodies experiences. *Australasian Journal on Ageing*, 28(4), 177-181 175p. doi: 10.1111/j.1741-6612.2009.00370.x
- Nolan, M., Grant, G., & Keady, J. (1998). *Assessing the needs of family carers: a guide for practitioners*: University of Sheffield, School of Nursing and Midwifery.
- Pinquart, M., & Sörensen, S. (2006). Gender differences in caregiver stressors, social resources, and health: an updated meta-analysis. *The journals of gerontology. Series B, Psychological sciences and social sciences*, 61(1), P33.
- Ricci, M., Guidoni, S. V., Sepe-Monti, M., Bomboi, G., Antonini, G., Blundo, C., & Giubilei, F. (2009). Clinical findings, functional abilities and caregiver distress in the early stage of dementia with Lewy bodies (DLB) and Alzheimer's disease (AD). *Arch Gerontol Geriatr*, 49(2), e101-104. doi: 10.1016/j.archger.2008.10.001
- Romero-Moreno, R., Márquez-González, M., Mausbach, B. T., & Losada, A. (2012). Variables modulating depression in dementia caregivers: a longitudinal study. *Int. Psychogeriatr.*, 24(8), 1316-1324. doi: 10.1017/S1041610211002237
- Svendsboe, E., Terum, T., Testad, I., Aarsland, D., Ulstein, I., Corbett, A., & Rongve, A. (2016). Caregiver burden in family carers of people with dementia with Lewy bodies and Alzheimer's disease. *Int J Geriatr Psychiatry*. doi: 10.1002/gps.4433
- Ulstein, I., Bruun Wyller, T., & Engedal, K. (2007). The relative stress scale, a useful instrument to identify various aspects of carer burden in dementia? *International journal of geriatric psychiatry*, 22(1), 61-67.
- Ulstein, I., Wyller, T. B., & Engedal, K. (2007). High score on the Relative Stress Scale, a marker of possible psychiatric disorder in family carers of patients with dementia. *International journal of geriatric psychiatry*, 22(3), 195-202.
- Wang, C.-J., Pai, M.-C., Hsiao, H.-S., & Wang, J.-J. (2015). The investigation and comparison of the underlying needs of common disruptive behaviours in patients with Alzheimer's disease. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 29(4), 769-775. doi: 10.1111/scs.12208
- Wennerberg, M. M., Lundgren, S. M., & Danielson, E. (2012). Using the salutogenic approach to unravel informal caregivers' resources to health: Theory and methodology. *Aging & mental health*, 16(3), 391-402.
- Zarit, S. H., Reever, K. E., & Bach-Peterson, J. (1980). Relatives of the impaired elderly: correlates of feelings of burden. *The gerontologist*, 20(6), 649-655.
- Zupancic, M., Mahajan, A., & Handa, K. (2011). Dementia With Lewy Bodies: Diagnosis and Management for Primary Care Providers. *The Primary Care Companion to CNS Disorders*, 13(5), PCC.11r01190. doi: 10.4088/PCC.11r01190
- Picture older people; John Birdsall, Britannica Image Quest

Takk for oppmerksomheten!

Lesvos,
2014